

TEORETICKÝ SEMINÁR O PRÁVACH A SLOBODÁCH V SOCIALISTICKEJ SPOLOČNOSTI

Slovenská filozofická spoločnosť pri SAV v spolupráci s Ústavom filozofie a sociológie SAV a Socialistickou akadémiou SSR usporiadali v dňoch 23.—25. novembra 1977 v Tatranskej Lomnici teoretický seminár na tému *Práva a slobody v socialistickej spoločnosti*.

Seminár otvoril člen kor. J. Bodnár, DrSc., podpredseda SFS pri SAV. Zdôraznil, že téma seminára úzko súvisí so všestranným rozvojom človeka v socialistickej spoločnosti. Riešenie nastolených problémov si preto na jednej strane vyžaduje vypracovanie pozitívnej marxistickej koncepcie a na druhej strane dôslednú marxistickú kritiku rôznych nemarxistických koncepcií, z ktorých mnohé sa vydávajú za marxistické. Téma seminára vyplýva aj z Jednotného programu spoločenských vied po XV. zjazde KSČ, ktorý sa stal pre všetky spoločenské vedy záväzný.

Hlavný referát na tému *Sloboda a jej realizácia v socialistických právach a slobodách* predniesol predseda SFS SAV doc. PhDr. R. Šíma, DrSc. Vo svojom príspevku podal marxistickú analýzu problému slobody, rozobral jej formy, ako aj spôsoby jej realizácie. Dokazoval, že pojem slobody je úzko spätý s aktívnou a cieľavedomou činnosťou subjektu v spoločenskej praxi, pričom vždy ide o konkrétny historický subjekt. Slobodu nemožno zamieňať s bezcieľovou, svojvoľnou, život človeka ohrozujúcou činnosťou. Autor z marxistických pozícií kriticky analyzoval existencialistické chápanie slobody, a to najmä u Heideggera a Jaspersa.

V ďalšej časti referátu sa R. Šíma podrobne zaoberal rôznymi aspektmi slobody — ekonomický, politický, etický, gnozeologický atď. Zdôraznil, že jedine komplexný prístup z hľadiska všetkých aspektov umožňuje správnu filozofickú reflexiu pojmu sloboda.

Sloboda na každom vývojom stupni má svoju špecifickú formu prejavu, vyplývajúcu z konkrétnych ideí slobody, z čoho vyplývajú aj jej konkrétne obmedzenia, ako aj konkrétne riešenia jej protirečení.

Problém slobody je úzko spätý s bojom za jej realizáciu, s konkrétnymi, praktickými cieľmi. Najvyšším cieľom v socialistickej spoločnosti sa stáva všestranne harmonicky rozvitý človek. A v tom je aj podstatný rozdiel medzi chápaním slobody v kapitalistickej a socialistickej spoločnosti. Autor kritizoval niektoré abstraktné koncepcie slobody zbažené triednosti, ktoré hlásajú rôzni revizionistickí teoretici a dokazoval, že jedine marxizmus môže byť skutočne vedeckou teóriou slobody.

V závere svojho referátu R. Šíma analyzoval vzťah individuálnej a spoločenskej slobody, problémy determinovanosti slobody, tvorby slobody, problém slobody a zodpovednosti, ako aj podstatu triednosti slobody.

Dňa 24. novembra pokračoval seminár referátom doc. JUDr. F. Červeňanského, CSc., *Základné práva a slobody v socialistickej spoločnosti a ich právne záruky*. V referáte sa analyzovali pojmy *demokracia*, *právo*, *slo-*

boda, povinnosť, právne vzťahy a ich rôzne chápanie v triednej spoločnosti a v socialistickej spoločnosti.

Autor venoval zvláštnu pozornosť analýze miery využitia možností zakotvených v práve triednej a beztriednej spoločnosti. Dokazoval, že jedine beztriedna socialistická spoločnosť je schopná zabezpečiť maximálne využitie všetkých možností pre všetkých členov spoločnosti.

S problémom slobody úzko súvisí problém porušovania socialistických právnych noriem. V referáte sa analyzovali rôzne normatívne akty, ako aj orgány, ktoré majú zabezpečovať dodržiavanie socialistických právnych noriem.

V poslednej časti referátu autor podrobne analyzoval práva socialistického človeka, široko zakotvené v ústave a v zákonoch socialistickej spoločnosti. Ako príklad si vzal najnovšiu ústavu ZSSR ako prvú ústavu vyspelej socialistickej spoločnosti.

Po hlavných referátoch nasledovali koreferáty a diskusné príspevky, ktoré hlbšie analyzovali problémy nastolené v referátoch.

PhDr. P. Greguš (FFUK Bratislava) predniesol príspevok na tému *Problém ľudských práv v buržoázných revolúciách 18. storočia*. Vychádzajúc z teórií 17. stor., keď sa ľudské práva zaznávali a vládli absolutistickí monarchovia, ukázal, ako zrod buržoázie a vznik kapitalistického zriadenia postupne v 18. stor. podmienil vznik nového práva, v ktorom sa konštituovali práva a povinnosti každého člena spoločnosti. Podrobne analyzoval túto situáciu na Deklarácii práv USA vydanéj v 18. storočí.

Doc. PhDr. J. Zima, CSc., (ŮML—VŠP Nitra) v príspevku *Mravná sloboda človeka v podmienkach socializmu* venoval pozornosť aktívnej a uvedomelej činnosti človeka, vychádzajúcej z jeho mravného konania. Socialistická revolúcia formuje nový typ morálky — socialistickú morálku, bez ktorej nie je možné budovanie vyspelej socialistickej spoločnosti, ani všestranný a harmonický rozvoj členov tejto spoločnosti. Autor analyzoval úlohy zamerané predovšetkým na mravnú výchovu mládeže.

PhDr. F. Mikulka, CSc., (ŮML—UK Bratislava) predniesol príspevok *Ku kritike niektorých nemarxistických koncepcií slobody*. Podrobne analyzoval pojem slobody v rôznych buržoázných koncepciách — existencializmus, fenomenológia atď. Tomuto problému venovali pozornosť predovšetkým títo autori: Husserl, Heidegger, Scheller, Max Weber, Sartre a ďalší. Oproti buržoáznym koncepciám postavil autor ako jedinú dôsledne vedeckú koncepciu — marxisticko-leninskú koncepciu slobody.

PhDr. J. Ferenc, CSc., (VŮML—UPJŠ Prešov) vo vystúpení *Sloboda a demokracia* analyzoval tieto pojmy z marxistického stanoviska. Zároveň upozornil na rozdiel medzi pojmi demokracia a demokratizmus. V ďalšej časti príspevku rozoberal problém slobody v buržoáznodemokratickom štáte v súvislosti s plánovitým riadením socialistického štátu, kde všetky práva a slobody vyplývajú z vlády robotníckej triedy.

PhDr. F. Mihina, CSc., (FF—UPJŠ Prešov) v príspevku *Filozofické aspekty skúmania kategórie slobody* sa zameril na historicko-genetickú analýzu pojmu sloboda. V krátkosti podal históriu filozofie slobody od Epikteta cez Hegla až po Marxa a Engelsa. V ďalšej časti príspevku rozoberal marxistickú koncepciu slobody a prínos V. I. Lenina v jej ďalšom rozpracovaní. V závere príspevku analyzoval pojmy individuálna sloboda, komplexná sloboda, sloboda a slobodná práca.

J. Valentin (ÚML SVŠT Bratislava) predniesol príspevok *Socialistická demokracia v koncepciách „demokratického“ modelu socializmu*. Rozoberal v ňom charakter socialistickej a buržoáznej demokracie, ich základné princípy a znaky, kriticky zhodnotil „demokratický“ model socializmu, pojmy ideálny a reálny socializmus a s nimi späté pojmy ideál, dobro, rovnosť, humanizmus, sloboda, demokracia, spravodlivosť atď.

Zvláštnu pozornosť venoval autor pravicovému a ľavicovému revizionizmu, ich koncepcii slobody a demokracie, programu SPD v súvislosti so slobodou. Na záver sa kriticky vyjadril k masarykovskému chápaniu slobody a demokracie.

Popoludní sa konala veľmi zaujímavá a plodná diskusia za okrúhlym stolom. Diskutovalo sa o troch základných okruhoch. 1. sloboda ako sloboda bytia a vedomia, 2. podstata slobody, 3. prejav realizácie slobody v ľudských právach. V diskusií sa hlbšie preanalyzovali mnohé aspekty slobody a práv človeka v socialistickej spoločnosti. Diskusia však zároveň ukázala na zložitosť danej problematiky a na nevyhnutnosť jej ďalšieho, komplexného spracovania. Podnetné boli hlavne pripomienky ss. Šímu, Bodnára, Münza a Ceconíka.

25. novembra pokračoval seminár ďalšími vystúpeniami. PhDr. J. Dubníčka, CSc., (ÚFS SAV) v príspevku *K dialektike slobody a nevyhnutnosti* sa zameril na analýzu gnozeologického aspektu slobody, aj to len na objektívnu stránku tohto aspektu. Na analýze kategórií nevyhnutnosť a náhodnosť, kauzalita poukázal na ich špecifickosť v sociálnych systémoch a zároveň na teoretickú zložitosť tejto problematiky v aplikácii na socialistickú spoločnosť. Zdôraznil, že bez serióznej analýzy gnozeologického aspektu objektívnych a subjektívnych predpokladov slobody nemôžeme správne dialektickomaterialisticky chápať ani samu slobodu v rozvinutej socialistickej spoločnosti.

PhDr. M. Sidor (FF UPJŠ Prešov) predniesol príspevok na tému *Sloboda a náboženstvo*. Rozoberal v ňom vzťah náboženstva a slobody v socialistickom štáte, právnu úpravu vzťahov štátu a cirkví. Zvláštnu pozornosť venoval náboženskej slobode zabezpečovanej socialistickou ústavou.

Doc. J. Ceconík, CSc., (ÚML UK Bratislava) sa vo svojom vystúpení *Ekonomická nevyhnutnosť a ekonomická sloboda v socializme* zameril predovšetkým na problematiku nevyhnutnosti, v socialistickej spoločnosti spätéj s produktivitou práce. Dokazoval nemožnosť absolútnej slobody, pretože sloboda vždy vystupuje z určitého aspektu ako poznaná nevyhnutnosť. Tento problém rozoberal na pojmoch práca, pracovný čas, medziludské vzťahy, spotreba atď.

V ďalšej časti príspevku analyzoval ekonomické práva a povinnosti členov socialistickej spoločnosti — právo na existenciu, právo na prácu atď. Zameril sa najmä na hodnotenie systému rozdeľovania podľa práce a s tým súvisiace neprávosti a nespravodlivosti.

V závere vystúpenia venoval pozornosť niektorým metodologickým problémom, súvisiacim s ekonomickými právami a povinnosťami v socialistickej spoločnosti.

Prom. fil. L. Turčan (ÚFS SAV) predniesol príspevok na tému *K niektorým hodnotovým aspektom slobody*. Autor analyzoval problém reflexie slobody v súvislosti s častou absolutizáciou hodnotovej stránky. Z tohto aspektu sa tiež zaoberal problémom determinizmu a slobody.

Záverčné zhodnotenie seminára uskutočnil predseda SFS SAV doc. PhDr.

R. Š í m a, DrSc. Konštatoval, že konferencia splnila svoj účel, bola určitým prínosom v rozpracovávaní tejto problematiky.

Všeobecne možno konštatovať, že podobné stretnutia pomáhajú intenzívnejšie riešiť nastolené problémy. Ako ukázala konferencia, problém slobody si vyžaduje aj v dialektickomaterialistickej filozofii ďalšie hlbšie a komplexnejšie rozpracovanie jej jednotlivých aspektov, prenikať do jej zložitej a mnohoúrovňovej štruktúry využívaním celého arzenálu dialektickomaterialistickej metódy. Jedine touto cestou budeme schopní vedecky reflektovať problém slobody a tvorivo ju rozvíjať a aplikovať v socialistickej spoločnosti.

Ján Dubnička